

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра історії України

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач аспірантури і докторантури

Ірина ЧИСТЯКОВА
« 05 » *вересня* 2024 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
АРХІВНА ЕВРИСТИКА**

Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 032 Історія та археологія
Освітньо-наукова програма Історія та археологія
Третій рівень вищої освіти

Мова навчання українська

Погоджено науковою радою Сумського
державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка
« 05 » *вересня* 2024 р.

Голова

Оксана Борзак
підпис (ПІБ, науковий ступінь, вч. звання)

Розробник:

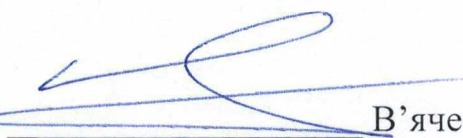
Власенко Валерій Миколайович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри історії України

Протокол № 1 від «29 серпня» 2024 р.

Завідувач кафедри

кандидат історичних наук, доцент

В'ячеслав ОЛІЦЬКИЙ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Аспірантура (доктор філософії)	Обов’язкова
		Рік підготовки:
		1-й
		Семестр
1-й		
Лекції		
16 год.		
Практичні, семінарські		
14 год.		
Самостійна робота		
90 год.		
Вид контролю: іспит		
Загальна кількість годин – 120		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Курс «Архівна евристика» розроблений для спеціальності **032 Історія та археологія**. Він є складовою підготовки аспірантів Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин.

Мета навчальної дисципліни є досягнення аспірантами сучасного фундаментального і критичного мислення та системи спеціальних знань у галузі архівної евристики, засвоєнні ними прийомів і методів архівної евристики в історичному дослідженні, ознайомленні з основними теоретичними добутками у галузі архівознавства.

Завдання дисципліни:

- з'ясувати сутність, завдання та функції архівознавства й архівної евристики;
- окреслити історичний процес виникнення та розвитку архівознавства й архівної евристики;
- ознайомити аспірантів з архівними системами та системою архівів в Україні;
- визначити поняття, джерела, склад і структуру Національного архівного фонду України;
- розкрити сутність поняття архівної україніки, її види та класифікацію;
- систематизувати знання про евристику та її види, розуміти сутність архівної евристики;
- визначити роль довідкового апарату, архівних довідників і каталогів у пошуку архівної інформації;
- з'ясувати особливості роботи у зарубіжних архівах;

– виявити інформаційний потенціал архівно-слідчих справ репресивних органів.

Навчальна дисципліна «Архівна евристика» входить до переліку обов'язкових компонентів ОНП циклу професійної підготовки.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-професійною програмою **інтегральної компетентності**:

ІК1. Здатність до розв'язання комплексних проблем в галузі гуманітарних наук під час професійної або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-науковою програмою **загальнонаукових (філософських) компетентностей**:

ЗК2. Здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу та синтезу, оцінки сучасних наукових досягнень, генерування нових ідей при вирішенні дослідницьких і практичних завдань, володіння креативним способом мислення.

ЗК5. Здатність працювати в міжнародному контексті, презентувати результати досліджень на всіх рівнях українською та однією з іноземних мов (англійською).

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-науковою програмою **спеціальних (фахових) предметних компетентностей**:

СК5. Здатність до реалізації завдань міждисциплінарних історичних досліджень.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Для успішного освоєння аспірантом навчального курсу «Архівна евристика» передбачається інтеграція знань, умінь і навичок з таких дисциплін освітньо-професійної програми «Середня освіта: історія» другого (магістерського) рівня: «Сучасна історія країн Європейського Союзу», «Дискусійні питання всесвітньої історії», «Становлення та розвиток української державності».

3. Результати навчання за дисципліною

Знання: періодизації та змісту історіографії всесвітньої історії та історіографії історії України Уміння: здатність до пошуку, обробки й аналізу інформації з різних джерел для узагальнення результатів Комунікації: вибудувати та обґрунтовувати власну презентацію на основі проведеного наукового дослідження	РН 1	Виділяти загальнонаукові (філософські) компетентності, спрямовані на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору
Знання: методів наукового дослідження, методів історіографічного дослідження та джерелознавчого аналізу Уміння: використовувати різні методи для отримання знання	РН 3	Узагальнювати, критично мислити й аналізувати явища та проблеми, які вивчаються
Знання: уявлення про методологію історичних досліджень Уміння: використовувати методи наукового дослідження в історичних наративах	РН 10	Вміти інтегрувати існуючі методики та методи досліджень та адаптувати їх для практичного виконання поставлених завдань
Знання: періодизації та змісту історіографії всесвітньої історії та історіографії історії України Уміння: використовувати історіографічний та джерелознавчий аналіз при ознайомленні з літературою Комунікація: можливість якісно презентувати відповідь та відстоювати власну думку від час відповіді	РН 13	Знайти оригінальне інноваційне рішення, направлене на розв'язання конкретної історичної проблеми.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
A 90 – 100 Відмінно	Аспірант: володіє теоретичними знаннями з курсу, досконало знає практичний матеріал (вільно ним оперує, грамотно застосовує); вміє використовувати набуті знання та вміння у практичній діяльності; викладає теоретичний матеріал логічно, послідовно й переконливо; грамотно оперує понятійно-термінологічним апаратом.
B 82 – 89 Добре	Аспірант виявляє повні, систематичні знання із дисципліни, має здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Швидко опрацьовує та засвоює матеріал, оперує понятійно-термінологічним апаратом. Але разом із тим допускає неточності, робить незначні помилки.
C 74 – 81 Добре	Аспірант виявляє повні знання із дисципліни, має здатність до самостійного оновлення знань. Демонструє певні навички та уміння під час практичних занять, але оригінальність і креативність виявляється обмежено (допускає певні помилки та неточності тощо).
D 64 – 73 Задовільно	Аспірант виявляє знання основного матеріалу, має обізнаність з профільною літературою, намагається аналізувати наукові праці та концепції, робити висновки, але при цьому допускає грубі помилки і не може переконливо викласти матеріал щодо заданої теми.
E 60 – 63 Задовільно	Аспірант виявляє знання основного навчального матеріалу в обсязі, задовільному для подальшої фахової діяльності. Практична підготовка загалом відповідає вимогам, аспірант демонструє певні навички, але форма виступу нестабільна, є помітні погрішності методологічного характеру.
F 35 – 59 Не задовільно	Аспірант емоційно скутий, не впевнений у своїх відповідях. Не розуміє основної сутності завдання, не може зробити висновки й узагальнення. Виступ невиразний та непереконливий.
FХ 1 – 34 Не задовільно	Недбалість аспіранта щодо власної підготовки. Не має впевнених знань з курсу. Не демонструє належної форми публічного виступу та необхідних практичних навичок.

5. Розподіл балів

Поточний контроль								Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1					Розділ 2					
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8			
Поточний контроль								56	25	100
7	7	7	7	7	7	7	7			
Контроль самостійної роботи								19		
2	2	2	2	2	3	3	3			

6. Структура та обсяг навчальної дисципліни

6.1. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Денна форма				
	Усього	у тому числі			
		Лекції	Практ.	Екзам.	Самост.
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади архівознавства та архівної евристики					
Тема 1. Архівознавство й архівна еристика	14	2			11
Тема 2. Історія архівної справи та евристики	15	2	2		11
Тема 3. Архіви й архівна справа в незалежній Україні	15	2	2		11
Тема 4. Національний архівний фонд України. Доступ до архівів	15	2	2		11
Тема 5. Архівна україніка	15	2	2		11
Розділ 2. Архівна еристика: методи, прийоми, засоби					
Тема 6. Архівна еристика: поняття, довідковий апарат	15	2	2		11
Тема 7. Архівна еристика: етапи та методи пошуку документів	15	2	2		11
Тема 8. Архівна еристика: архівно-слідчі справи	15	2	2		11
Екзамен				2	
Усього годин	120	16	14	2	88

6.2. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Тема 1. Архівознавство й архівна евристика	2
2	Тема 2. Історія архівної справи та евристики	2
3	Тема 3. Архіви й архівна справа в незалежній Україні	2
4	Тема 4. Національний архівний фонд України. Доступ до архівів	2
5	Тема 5. Архівна україніка	2
6	Тема 6. Архівна евристика: поняття, довідковий апарат	2
7	Тема 7. Архівна евристика: етапи та методи пошуку документів	2
8	Тема 8. Архівна евристика: архівно-слідчі справи	2
	Всього	16

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Тема 2. Історія архівної справи та евристики	2
2	Тема 3. Архіви й архівна справа в незалежній Україні	2
3	Тема 4. Національний архівний фонд України. Доступ до архівів	2
4	Тема 5. Архівна україніка	2
5	Тема 6. Архівна евристика: поняття, довідковий апарат	2
6	Тема 7. Архівна евристика: етапи та методи пошуку документів	2
7	Тема 8. Архівна евристика: архівно-слідчі справи	2
	Всього	14

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Тема 1. Архівознавство й архівна евристика	12
2	Тема 2. Історія архівної справи та евристики	11
3	Тема 3. Архіви й архівна справа в незалежній Україні	11
4	Тема 4. Національний архівний фонд України. Доступ до архівів	11
5	Тема 5. Архівна україніка	11
6	Тема 6. Архівна евристика: поняття, довідковий апарат	11
7	Тема 7. Архівна евристика: етапи та методи пошуку документів	11
8	Тема 8. Архівна евристика: архівно-слідчі справи	11
	Всього	89

7. Засоби діагностики та форми контролю

7.1. Засоби діагностики результатів навчання

Наукові есе, наукові статті, відгуки-рецензії, підготовлені аспірантами дослідницькі проєкти, презентації результатів виконаних досліджень, виступи, організація дискусії на наукових конференціях тощо; підготовка папки дослідника з алгоритмом роботи з науковим текстом.

7.2. Форми контролю

Форми поточного контролю: усна або письмова з такими видами: групове та індивідуальне опитування, контрольна (самостійна) робота, індивідуальна або групова презентація виконаного завдання, підготовка й демонстрування презентацій із аналізованих проблем, онлайнове та письмове тестування.

Форма підсумкового семестрового контролю: підсумкова оцінка виставляється за результатами екзамену (до 25 балів) та поточного оцінювання (до 75 балів). Сума балів за всі види робіт визначається в межах 100 балів.

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Архівознавство: Підручник / За заг. ред. Я.С. Калакури та І.Б. Матяш. Київ: ВД «КМ Академія», 2002. 356 с.
2. Історичне джерелознавство: Підручник для студентів вищих навч. закл. / Я.С. Калакура (кер. авт. кол.), І.Н. Войцехівська, С.Ф. Павленко та ін. Київ: Либідь, 2017. 512 с.
3. Матяш І. Б. Архівознавство: методологічні засади та історія розвитку. Київ: Академія, 2012. 515 с.
4. Нариси історії архівної справи в Україні: посібник / За заг. ред. І.Б. Матяш та К. І. Климової. Київ, 2002. 612 с.
5. Хрестоматія з архівознавства: навч. посіб. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. / Держкомархів, УНДІАСД; Наук. ред. І. Б. Матяш; Упоряд.: Г. В. Боряк, І. Б. Матяш, Р. Я. Пиріг. Київ: ВД "Академія", 2003. 408 с.

Додаткові:

1. Андрієвська Л., Бездрабко В., Зворський С. Схема класифікації документної інформації в систематичних каталогах державних архівів України. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2004. Т. 11. С. 77-108.
2. Архівна україніка у федеральних архівах Росії: реєстр архівних фондів / Держ. архів. служба України, УНДІАСД ; упоряд.: О. Коваль [та ін.]. Київ, 2013. 909 с
3. Бандура М. Надійний супутник архівістів та істориків. *Архіви України*. 2017. № 5. С. 103-138.

4. Бездрабко В. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства - провідна наукова установа документознавчої галузі. *Архіви України*. 2009. № 3/4. С. 66-95.
5. Берковський В. Архівна україніка: проблеми формування та забезпечення збереженості. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Історичні науки. 2010. Вип. 15. С. 238-244.
6. Боряк Т. «Архівна україніка»: до питання про еволюцію наукового напрям. *Вісник Центрального державного архіву зарубіжної україніки*. 2012. Вип. 1. С. 47-59.
7. Боряк Т. Типологія архівної україніки. *Українознавчий альманах* / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. 2012. Вип. 8. С. 247-250.
8. Боряк Г. В., Папакін Г. В. Голодомор в Україні 1932-1933: реєстр архівних документів, опублікованих у 1990-2007 рр. *Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932-1933 рр. в Україні*. Київ: Вид-во ім. О. Теліги, 2008. С. 421-532.
9. Боряк Г., Лобузіна К., Юркова О. Цифровий архів Голодомору в Україні 1932-1933 рр. як універсальний джерельний мережевий ресурс: документальний та візуальний сегменти проекту. *Український історичний журнал*. 2021. № 2. С. 138-153.
10. Боряк Г. Національна архівна спадщина України та державний реєстр «Археографічна україніка»: Архівні документальні ресурси та науково-інформаційні системи / Відп. ред. Л. Дубровіна. НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Ін-т рукописів ЦНБ ім. В. І. Вернадського; Гол. архівне управління при Кабінеті міністрів України. Київ, 1995. 348 с.
11. Войцехівська І. Архівознавство у науковій спадщині Володимира Іконникова. *Архіви України*. 2008. № 1-2. С. 139-149.
12. Дзира О. Розсекречення фонду спеціального зберігання Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського АН УРСР: передумови та наслідки. *Архіви України*. 2023. № 1 (334). С. 86-95.
13. Збанацька О. М. Документна евристика як наука. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2017. № 4. С. 31-36.
14. Калакура Я. Українська архівна наука у викликах війни та цифровізації інформаційних ресурсів архівів. *Архіви України*. 2022. № 4 (333). С. 19-45.
15. Кисельова А. Відкриті інформаційні ресурси архівного порталу України: структура, наповнення, моніторинг. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2004. Т. 11. С. 58-70.
16. Кисельова А. Українські архівні ресурси в інтернеті. *Рукописна та книжкова спадщина України*. Київ, 2004. Вип. 9. С. 238-247.
17. Кулініч М. Архівна україніка і діяльність Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України (2000-2011 рр.): короткі підсумки. *Архіви України*. 2013. № 3. С. 11-20.
18. Левченко Л. Теорія архівного пошуку Володимира Миколайовича Автократова (матеріали до курсу «Архівна евристика»). *Наукові праці [Чорноморського держ. ун-ту імені Петра Могили комплексу «Києво-*

- Могілянська академія»]. Серія: Історія. Миколаїв, 2016. Т. 282. Вип. 270. С. 69-81.*
19. Левченко Л. Архіви штатів у системі архівних установ США. *Архіви України*. 2012. № 4. С. 150-177.
 20. Левченко Л. До історії створення Національного архіву Сполучених Штатів Америки. *Архіви України*. 2009. № 6. С. 227-250.
 21. Левченко Л. Формування архівної галузі в державі Ізраїль. *Архіви України*. 2015. № 1. С. 139-180.
 22. Лозицький В. Науково-видавнича діяльність Центрального державного архіву громадських об'єднань України: стан, проблеми, перспективи. *Архіви України*. 2009. № 3/4. С. 103-110.
 23. Лук'яненко О. Повсякдення замкнених груп: проблеми архівної евристики, унікальності та спільності. *Історична регіоналістика на зламі століть: актуальні питання: Матеріали Міжнар. наук. конф., 25-26 квітня 2012 р. Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2012. С. 75-78.*
 24. Маврін О. Вснесок М. П. Ковальського в розвиток теорії і практики польової археографії та архівної евристики у 1970-х роках. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2018. Вип. 50. С. 347-354.
 25. Матяш І. Основні поняття архівознавства. *Архіви України*. 2010. № 3/4. С. 22-58.
 26. Матяш І. Архівна та рукописна україніка як складова Національного архівного фонду: зміст та обсяг поняття. *Сумський історико-архівний журнал*. 2007. № 2/3. С. 16-28.
 27. Матяш І. Галузева програма «Архівна україніка». *Студії з архівної справи та документознавства*. 2008. Т. 16. С. 29-32.
 28. Матяш І. Концепція створення та функціонування Національного реєстру «Архівна україніка». *Студії з архівної справи та документознавства*. 2007. Т. 15. С. 12-18.
 29. Матяш І. Архівна україніка в Канаді: історіографія, типологія, склад. *Український історичний журнал*. 2007. № 4. С. 153-175.
 30. Мельник О. Роль і значення евристики в дослідницькій роботі істориків (за працями М. П. Ковальського). *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Історичні науки*. 2013. Вип. 20. С. 80-86.
 30. Меньківська Н. Види інформаційної діяльності державних архівів України. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 9. С. 28-32.
 31. Меньківська Н. Інформаційна діяльність державних архівів: сутність та визначення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 3. С. 51-55.
 32. Осипюк А. Архівна система Румунії: становлення та розвиток. *Архіви України*. 2012. № 1 (277). С. 230-237.
 33. Палієнко М. Архіви української еміграції як культурний та націєтворчий феномен. *Вісник Центрального державного архіву зарубіжної україніки*. 2012. Вип. 1. С. 22-36.

34. Палієнко М. Архівна система Туреччини: становлення, еволюція, сучасна організація. *Архіви України*. 2015. № 2. С. 209-228.
35. Палієнко М. Архівна система Австрії: історичні витoki, еволюція, сучасна організація. *Архіви України*. 2016. № 1. С. 187-210.
36. Папакін Г. «Цифровий поворот» у джерелознавстві: реальність, перспектива чи ілюзія? *Український історичний журнал*. 2021. № 1. С. 153–169.
37. Папакін Г. Герменевтика джерелознавча (архівна та археографічна): до формулювання проблеми. *Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки*. Київ, 2010/2011. Вип. 5. С. 368-380.
38. Папакін Г. Архів Скоропадських: фамільні архіви української еліти другої половини XVII – XX ст. та архівна спадщина роду Скоропадських / Держ. к-т архівів України, Центр. держ. іст. архів України, м. Київ, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ [б. в.], 2004. 417 с.
39. Приходько Л. Експертиза цінності аудіовізуальних документів: теоретичні засади, науково-методичні аспекти. *Архіви України*. 2017. № 3/4. С. 95-119.
40. Приходько Л. «Національний архівний фонд»: поняття, склад, структура. *Архіви України*. 2017. № 1 (306). С. 62-87; № 2 (307). С. 50-66.
41. Селіверстова К. Експертиза цінності документів: уточнення поняття та його змісту. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2009. Т. 17. С. 73–81.
42. Селіверстова К. Науково-методичне забезпечення експертизи цінності документів. *Архіви України*. 2014. № 4/5. С. 131-151.
43. Українські архівісти (XIX–XX ст.): Біобібліогр. довідник / Держкомархів України, УНДІАСД; упоряд.: І. Б. Матяш (кер.), С. Л. Зворський, Л. Ф. Приходько та ін. Київ, 2007. 752 с.
44. Хомич І. Проблеми української архівної науки та освіти в сучасній архівній історіографії. *Сумський історико-архівний журнал*. 2012. № 18/19. С. 7-11.
45. Христова Н. Архівна евристика: практичні аспекти. *Архіви України*. 2010. № 5. С. 281-286.
46. Христова Н. Архівне описування: історія та аспекти подальшого розвитку. *Архіви України*. 2009. № 3-4. С. 21-27.
47. Христова Н. Генеалогічна евристика: алгоритм та джерела. *Архіви України*. 2011. № 1. С. 231-238.
48. Христова Н. Герменевтика поняття «архівна евристика». *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: Зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 16-18 травня 2006 р.* / Редкол.: Г. В. Боряк, Г. В. Власова, Л. А. Дубровіна та ін. Київ, 2006. С. 195-196.
49. Христова Н. Основні етапи розвитку науково-довідкового апарату державних архівів в Україні за радянської доби. *Архіви України*. 2008. № 1-2. С. 170-178.
50. Хромов А. Портал «Архіви Європи» та репрезентація України в європейському просторі оцифрованого культурного надбання. *Архіви України*. 2020. № 2 (323). С. 7-16.
51. Чайковський А. Архівна справа в Україні у 1938-1960 рр. *Архіви України*. 2014. № 6. С. 74-91.

Інтернет-ресурси:

1. Державна архівна служба України. URL: <https://archives.gov.ua/ua/>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Інститут історії України НАН України. URL: <http://history.org.ua/uk>
4. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. URL: <http://archeos.org.ua/>
5. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/>

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Навчальні аудиторії, які обладнані для проведення лекційних і семінарських занять.
2. Аудіовізуальні, технічні і комп'ютерні засоби навчання: комп'ютери, мультимедійний проектор, екран.
3. Презентації лекцій в PowerPoint.